

Quan les paraules són llei

Margarida Sanjaume

Cap de l'Àrea d'Assessorament Lingüístic del Departament de Serveis Lingüístics
Parlament de Catalunya

1. Introducció

Amb aquesta ponència intentaré fer una aproximació a les lleis del Parlament de Catalunya des del punt de vista de l'assessorament lingüístic, és a dir, pel que fa a la llengua, al llenguatge legislatiu i, especialment, la terminologia, entesa com a conjunt de termes propis d'un àmbit especialitzat, si és que podem parlar pròpiament d'una terminologia específica de les lleis, d'una terminologia legística.

Les lleis, com a textos especialitzats que són, fan servir una llengua especialitzada, sobretot amb una fraseologia pròpia i un estil formal i lingüístic característic, però no podem dir que tinguin una terminologia fàcilment identificable, com veurem més endavant. De fet, podríem dir que hi ha tantes terminologies com matèries regulades per llei. Perquè dins la producció legislativa del Parlament podem trobar, per exemple, les lleis de finances públiques, les lleis del dret civil, les lleis de protecció del medi, les lleis declaratives o de principis, etc. Aquesta diversitat legislativa implica, doncs, una diversitat terminològica.

Pel que fa al procés d'elaboració dels textos legislatius, hem de recordar que les lleis són l'expressió de la voluntat del poble, i a vegades així ho proclamen emfàticament en el preàmbul:

Si sempre s'ha considerat, arreu del món, que la bandera i l'himne són els símbols més representatius d'un poble, sembla lògic i convenient d'atorgar a tots dos símbols un reconeixement legal específic. [...] Per tant, **el poble de Catalunya estableix, per la potestat del seu Parlament, aquesta Llei.**

El destinatari de les lleis és el mateix poble de Catalunya, és a dir, els ciutadans en general, i específicament les persones i els grups afectats directament per les regulacions. No cal dir que les lleis, des del punt de vista tècnic, afecten d'una manera directa els especialistes que les han de complir o aplicar en procediments administratius i judicials (els advocats, els jutges, els polítics).

2. El llenguatge legislatiu: característiques

La llengua que es fa servir per a redactar les lleis, és una llengua d'especialitat que parteix del llenguatge jurídic. Com a llengua d'especialitat, doncs, el llenguatge legislatiu té una sèrie de trets que el caracteritzen, especialment una terminologia pròpia, que és bàsicament jurídica, però també d'altres llenguatges especialitzats o tecnolèctes, segons la matèria que reguli la llei.

Pel que fa a l'establiment del llenguatge legislatiu a Catalunya, recordem que l'any 1980, quan es va restablir el Parlament de Catalunya, va començar una nova etapa legislativa, després de quaranta anys de dictadura. En aquell moment es partia de la tradició dels anys trenta, molt breu en el temps (1932-1939) i força influenciada pel llenguatge legislatiu espanyol. I amb la represa del Parlament es va presentar l'oportunitat d'elaborar i consolidar un llenguatge legislatiu propi i de modernitzar i fer menys feixucs els textos normatius, seguint també la tendència de simplificar el llenguatge jurídic i normatiu que ja havia començat al Canadà (*The plain language: Clear and simple / Pour un style clair et simple*) i a Europa, concretament a Anglaterra (*Plain English*) i a Alemanya.

A Catalunya, un grup de juristes i lingüistes, el Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa (GRETEL), fundat el 1984, també havia fet propostes innovadores per a redactar els projectes de llei.

La consciència, doncs, que els textos legals sovint eren textos obscurs només per a iniciats i la preocupació perquè fossin ben compresos pels destinataris es pot dir que es van materialitzar precisament els anys vuitanta, en forma de manuals, guies i directrius de tècnica legislativa per a millorar la qualitat i la comprensibilitat de les lleis.

El Govern de la Generalitat, per mitjà del Comitè Assessor per a l'Estudi de l'Organització de l'Administració, també va dictar, el 1992, unes directrius per a elaborar les normes i altres recomanacions de tècnica legislativa, *Elaboració de les normes*, seguint l'exemple de les directrius alemanyes:

La columna vertebral de la tècnica normativa és el principi de seguretat jurídica [...]. El principi de seguretat jurídica [...] obliga que la norma persegueixi la claredat normativa, de tal manera que els operadors jurídics i els ciutadans sàpiguen a què atènyer-se en relació amb la matèria sobre la qual es regula.

Pel que fa al llenguatge legislatiu espanyol, que es caracteritza per l'ampul·lositat i el barroquisme, amb abús de nominalitzacions i de verbs buits i locucions similars (*practicar, proceder a, en su caso*, etc.), també han sortit veus crítiques i intents de simplificació. Així, el 1990 el Ministeri per a les Administracions Públiques va publicar el *Manual de estilo del lenguaje administrativo*, que pretén precisament simplificar el llenguatge emprat per l'Administració pública. I l'octubre del 2003 es va nomenar la Comisión para la Modernización del Lenguaje Jurídico Español, integrada per professionals dels àmbits lingüístic i jurídic.

L'objectiu comú de totes les guies i directrius de tècnica legislativa és, doncs, que els preceptes es formulin de la manera més ordenada, clara, precisa, simple i actual possible, sense trair-ne el contingut.¹

Pel que fa al Parlament de Catalunya, al llarg d'aquests darrers vint-i-quatre anys de funcionament, amb més de quatre-centes lleis aprovades, es pot dir que s'han consolidat uns usos formals i estilístics que configuren el llenguatge legislatiu, un model lingüístic i formal per als textos legals, seguint també aquesta tendència de la simplificació del llenguatge en les lleis i d'acostament als destinataris.

Aquest model lingüístic i formal es basa, a grans trets, en els principis següents:

claredat
 precisió
 concisió
 neutralitat
 formalitat
 vigència

1. J.-L. BERGEL, «De quelques procédés d'expression normative», a Charles-Albert MORAND (dir.), *Légistique formelle et matérielle / Formal and material legistic*, Ais de Provença, Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 1999.

Tots aquests principis, que estan molt relacionats entre ells, són vàlids, sobretot, per a la part dispositiva de la llei, és a dir, els articles i les disposicions. Pel que fa al preàmbul, tot i que l'estil pugui ser el mateix pel que fa a la formalitat i la claredat, s'hi permeten, però, «licències literàries», perquè no és un text dispositiu, pròpiament, sinó explicatiu, justificatiu; de fet, en el projecte de llei aquesta part s'anomena *exposició de motius*, és a dir que introdueix la llei, n'explica els motius i l'objectiu i en fa un resum.

2.1. La claredat

No només han de ser els professionals del dret els que tinguin accés a la comprensió de la norma, sinó que també l'haurien de poder comprendre la majoria dels ciutadans. La claredat expositiva del text legal implica seguretat jurídica, que és el principi bàsic de qualsevol norma. El text ha de ser, doncs, intel·ligible.

La llei ha de tenir també, amb aquest objectiu, una estructura formal lògica que en faciliti la lectura i la comprensió. Així, els preceptes s'han de presentar ordenats en articles i disposicions, i és freqüent la divisió d'un article en llistes o «lletres», on s'enumeren tots els elements compresos en el mateix supòsit; per exemple, la composició i les funcions d'un òrgan, les infraccions i les sancions aplicables, el compliment de funcions, etc.

L'Institut és integrat pels òrgans següents:

- a) El Consell Rector.
- b) El president o presidenta.
- c) El director o directora.
- d) El Consell Assessor.

És convenient, també, que les disposicions identifiquin sempre l'agent:

S'ha de donar compte a l'Administració de l'Estat de la creació del municipi [...].

El Govern ha de donar compte a l'Administració de l'Estat de la creació del municipi [...].

Es tracta, doncs, d'evitar l'ambigüitat de la norma, encara que això sembli una contradicció quan es tracta de lleis que són fruit de debats polítics, perquè sovint aquesta possible ambigüitat és precisament el que ha facilitat els pactes. En la pràctica, els textos que han de ser llei solen ser enrevessats perquè són el resultat de moltes hores de debats i d'aportacions de procedència diversa. Aconseguir un text que pugui convèncer els uns i els altres, que es pugui interpretar d'una manera o d'una altra (dins uns límits, és clar), sovint va en detriment de la redacció de la norma, que a vegades s'ha de deixar «oberta», com en el cas de les expressions que fan referència a futures reglamentacions. Hi ha determinats preceptes, però, com el de la tipificació d'infraccions i el règim sancionador, que han de ser tancats, és a dir, no es poden deixar mai oberts a diverses interpretacions, perquè això pot perjudicar els destinataris:

<p><i>Es consideren infraccions lleus totes aquelles que no és procedent qualificar com a greus o molt greus.</i></p>	<p>Són infraccions lleus:</p> <p>a) Fer actuacions [...].</p> <p>b) Cometre inexactituds [...].</p> <p>c) Incomplir les obligacions [...].</p>
---	---

2.2. La precisió

La precisió semàntica del text i, per tant, la claredat i la comprensibilitat també van unides a la seguretat jurídica de la mateixa norma. La imprecisió d'un sol terme pot afectar els drets d'una persona, per tant, la llei ha de ser precisa. Cal tenir en compte que les repeticions o les reiteracions, que estilísticament podrien ser inadequades en un altre tipus de text, en les lleis, però, resulten sovint convenients i imprescindibles:

<p>L'organització interna i les normes de funcionament de la <i>Comissió esmentada</i> s'han d'establir per reglament.</p>	<p>L'organització interna i les normes de funcionament de la Comissió de Coordinació de les Polícies Locals s'han d'establir per reglament.</p>
--	--

No és adequat, així, emprar expressions d'inconcreció com ara *etcètera* o els punts suspensius en les enumeracions. La llei ha d'evitar també els recursos expressius i retòrics, com les exclamacions o les majúscules per a indicar èmfasi:

La violència de gènere és un problema greu de <i>LA SOCIETAT</i> [...].	La violència de gènere és un problema greu de tota la societat [...].
---	--

Igualment, la fraseologia del text articulat ha de ser constant i de tipus formulari, és a dir que les lleis han de fer servir unes fórmules recurrents per als mateixos conceptes (objecte de la llei, definicions, composició dels òrgans, tipificació d'infraccions i règim sancionador, etc.). Per exemple, la formulació de l'entrada en vigor de la llei ha de seguir el mateix model, i només ha de variar, si cal, en l'expressió de la data en què entra en vigor:

Aquesta Llei entra en vigor l'endemà d'haver estat publicada en el <i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i>.
Aquesta Llei entra en vigor al cap de deu mesos d'haver estat publicada en el <i>Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya</i>.
Aquesta Llei entra en vigor el dia 1 de gener de 2005.

2.3. *La concisió*

La llei ha de ser concisa perquè el text legal sigui funcional. Per tant, són preferibles, si pot ser, les oracions breus i d'estructura simple (subjecte-verb-complements); s'ha d'evitar l'excés de subordinades i les construccions massa recargolades o excessivament literàries. En aquest sentit, la llei no pot fer servir perífrasis innecessàries (com *procedir a*) i connectors que relacionin apartats i articles (*en general, així mateix, a més, igualment, tanmateix*, etc.), perquè no són gens necessaris per a la comprensió del text. La llei ha d'emprar només els mots imprescindibles.

2. <i>A més, en el supòsit d'infraccions molt greus, el Govern pot acordar el tancament de la instal·lació.</i>	2. En el supòsit d'infraccions molt greus, el Govern pot acordar el tancament de la instal·lació.
---	--

2.4. *La neutralitat*

El punt de vista d'una llei ha de ser impersonal i distanciat: en les lleis, per tant, s'ha de fer servir termes neutrals, no marcats, i evidentment no es pot emprar usos del llenguatge que puguin resultar humiliants o discriminatoris per a algun sector de la societat.

Així, en les lleis cal recórrer a la duplictat de les formes masculines i femenines pel que fa als càrrecs unipersonals. Per exemple:

Els cinc vocals per raó del càrrec són el **conseller o consellera** d'Economia i Finances, que actua com a **president o presidenta**, el **secretari o secretària** general del Departament d'Economia i Finances, el secretari o secretària de Programació Econòmica i el **director o directora** general de Política Financera.

En els casos en què sigui possible, la llei ha d'emprar substantius col·lectius (*el funcionariat, la població, el personal, l'alumnat, la gent gran, la joventut, etc.*) o bé termes epicens (*ensenyant, agent, persona, infant, ésser humà, etc.*):

Col·legi Professional de *Dissenyadors Gràfics* de Catalunya.

Col·legi Professional de **Disseny Gràfic** de Catalunya.

En altres casos, cal entendre el plural masculí com un terme genèric, referit tant a les persones de sexe masculí com a les de sexe femení:

L'objecte d'aquesta llei és assegurar la protecció dels drets i els interessos legítims dels **productors agraris**, dels **operadors econòmics**, dels professionals del sector agroalimentari i dels **consumidors** finals [...].

2.5. *La formalitat*

La voluntat de fer un text que sigui comprensible no ha d'anar en detriment, però, de la formalitat que caracteritza el registre lingüístic dels textos legislatius. Les lleis

són l'expressió més formal d'un poble, d'un país, i com que van adreçades a tota la població, s'han de servir de les formes preferents de l'estàndard lingüístic.

Han d'evitar, per tant, expressions d'ús restringit com els arcaïsmes i els llatinismes gratuïts, o els col·loquialismes i els dialectalismes, llevat de l'ús d'algunes formes concretes (el pronom *hom* i el possessiu *llur*) que poden ser arcaïques en un altre context però que són característiques del registre elevat de la llengua de les lleis.

2.6. La vigència

El present és el temps preferible en la formulació dels preceptes, el present d'indicatiu per a les definicions i les prescripcions absolutes i el present de subjuntiu per a les prescripcions hipotètiques (com la descripció de les possibles infraccions de la llei, per exemple). El present és el que dóna actualitat a la llei, i no pas el futur:

L'assemblea general <i>es reunirà</i> en sessió extraordinària [...].	L'assemblea general es reuneix en sessió extraordinària [...].
---	---

Per a expressar l'obligació cal recórrer a les formes habituals d'obligació, i no pas al futur simple amb valor d'obligació, un tret característic del llenguatge jurídic espanyol:

Els edificis d'ús privat <i>compliran</i> els requisits mínims d'accessibilitat següents [...].	Els edificis d'ús privat han de complir els requisits mínims d'accessibilitat següents [...].
---	--

Igualment, la llei no pot contenir expressions o referències que només tenen sentit en els tràmits previs a l'aprovació del text definitiu:

És en el marc d'aquestes normes bàsiques que <i>s'elabora l'avantprojecte</i> de llei reguladora de les policies locals.	És en el marc d'aquestes normes bàsiques que s'aprova la Llei reguladora de les policies locals.
--	---

Una norma, per seguretat jurídica, no pot introduir tampoc termes temporals genèrics o imprecisos. Per tant, no són permesos en llenguatge normatiu expressions o mots temporals com *ara*, *d'ara endavant*, *actualment*, etc.; cal precisar el moment concret a què es refereix el terme temporal en qüestió.

<p>Les categories <i>existents avui</i> en els cossos de policia local <i>s'equiparen a les noves categories</i> segons les correspondències següents: [...].</p>	<p>Les categories existents fins a l'entrada en vigor d'aquesta Llei en els cossos de policia local s'equiparen a les que aquesta fixa segons les correspondències següents: [...].</p>
---	---

3. La terminologia de les lleis

Tal com diu el lingüista Dietrich Busse, «fer comprensible una norma jurídica per a un cercle ampli de destinataris requereix sempre la transmissió de coneixements jurídics especialitzats».²

Així, per exemple, les lleis de l'àmbit del dret civil parlen de l'*any de plor*, de l'*hereu premort*, de la *delació*, de l'*hereu abintestat*, de l'*herència jacent*, etc., tots termes jurídics únics, que faciliten l'aplicació de la llei pels anomenats «operadors jurídics», és a dir, els notaris, els jutges, els advocats i altres especialistes.

A vegades les lleis també inclouen definicions de conceptes jurídics, com la primera llei del Codi civil català, quan diu:

<p>La prescripció extingeix les pretensions relatives a drets disponibles, tant si s'exerceixen en forma d'acció com si s'exerceixen en forma d'excepció. S'entén com a pretensió el dret a reclamar d'altri una acció o una omissió.</p>
--

La dificultat en la comprensió i la interpretació de les lleis, però, ve del fet que la voluntat dels legisladors sovint xoca, precisament, amb aquest principi d'univocitat que hauria de seguir la terminologia legística, com tota terminologia de llenguatge d'especialitat, perquè els conceptes jurídics són expressats de maneres diferents en

2. «La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic», *Revista de Llengua i Dret* (Barcelona), núm. 22 (desembre 1994), p. 7-24.

lleis, reglaments i altres normes, de manera que no sempre un concepte determinat té una correspondència unívoca. El corpus interpretatiu de les lleis, com ara les sentències dels tribunals, que creen una jurisprudència pel que fa a la interpretació i l'aplicació de les lleis, posa en evidència que un mateix terme jurídic pot tenir interpretacions diverses segons el moment i segons la norma.

Des del punt de vista de la redacció i la correcció dels textos legislatius, pel que fa estrictament a la terminologia, la complexitat, com hem anat veient, ve del fet que són textos escrits amb una fraseologia i uns trets estilístics propis del llenguatge jurídic, amb una terminologia jurídica, però que inclouen també terminologia especialitzada de les matèries que regulen, és a dir, d'altres llenguatges d'especialitat.

Per exemple, la Llei 15/2002, del 29 de juny, d'ordenació vitivinícola, utilitza fórmules del llenguatge jurídic, a més dels tecnicismes propis del sector regulat per la norma, que aporten precisió i seguretat:

Els òrgans competents per a la imposició de les sancions de caràcter pecuniari poden exigir-ne el compliment per la **via de constrenyiment**.

Els **veedors** dels consells reguladors que fan funcions inspectores tenen les mateixes atribucions que els inspectors de l'Administració pública.

3.1. Coherència i precisió

Una llei, però, cal que sigui coherent en l'ús de la terminologia, tant al llarg del mateix text legislatiu com també pel que fa a l'àmbit que regula; és a dir, totes les lleis i els reglaments del mateix àmbit haurien de fer servir els mateixos termes especialitzats, d'acord també amb els especialistes o els tècnics de l'àmbit o la matèria corresponents.

Per una qüestió de precisió, les lleis han de fer servir sempre el mateix terme per al mateix concepte, malgrat que hi hagi sinònims. Per exemple, els centres escolars per als infants menors de tres anys són coneguts amb diferents noms: *llar d'infants*, *guarderia*, *jardí d'infants*, *escola bressol*. Però hi ha una forma preferent, *llar d'infants*, que és el terme adoptat a l'Administració de la Generalitat. Així, les lleis no es poden referir a aquest concepte amb diferents sinònims, sinó que sempre han d'emprar la forma establerta com a preferent.

Un concepte que ha suscitat iniciatives parlamentàries és, malauradament, el de la violència contra les dones; doncs, bé, les iniciatives presenten una diversitat de termes per al mateix concepte: *violència domèstica*, *violència familiar*, *violència de gènere*, *violència en les relacions de parella*, *violència contra les dones* o *violència a la llar*. Aquesta vacil·lació, tot i que pot ser acceptable en un altre context, en un altre tipus de text, no pot tenir lloc en una llei, que ha de fer servir un terme únic.

Els termes en les lleis no poden ser tampoc equívocs ni polisèmics. Cal evitar, així, els coreferents (*cambra* per *Parlament*, *autonomies* per *comunitats autònomes*, *conselleria* per *departament*, etc.):

<p>[...] crèdits destinats a atendre les obligacions derivades de les patologies dels habitatges en funció del conveni amb l'<i>Administració central</i>.</p>	<p>[...] crèdits destinats a atendre les obligacions derivades de les patologies dels habitatges en funció del conveni amb l'Administració de l'Estat.</p>
--	---

3.2. Modernització

Tot i el principi de neutralitat que han de seguir les lleis, ja se sap, però, que la terminologia no és neutra. Però així com la llengua evoluciona i s'adapta lentament als canvis socials, el llenguatge legislatiu també ho ha de fer. Per exemple, la Llei 12/1996, del 29 de juliol, de la potestat del pare i de la mare, afirma en el preàmbul:

<p>S'ha introduït, en el títol i en el contingut de la Llei, el concepte de «potestat del pare i de la mare» com a sinònim de «pàtria potestat», emprant una terminologia que sembla més adequada als temps actuals.</p>
--

Fins i tot el Projecte de llei que modifica diverses lleis en matèria d'adopció i tutela, actualment en tramitació al Parlament, manifesta també aquesta preocupació per la terminologia i diu que s'ha:

[...] d'harmonitzar el que aquí es disposa amb la regulació de la resta d'institucions, com ara la potestat —que, literalment, encara se segueix referint al model tradicional del pare i la mare—, i d'introduir els pertinents **canvis terminològics** per assolir una major **neutralitat en termes de gènere** que s'adeqüi més a la disciplina de l'adopció que resulta de la present llei, això és, a la **possibilitat que el menor tingui dos pares o dues mares**.

O bé l'ús dels dos termes *pare i mare* en contextos en què habitualment deia exclusivament *pares*: «pares i mares adoptius», «pares i mares d'alumnat», etc.

Les lleis també han evolucionat, d'acord amb la progressiva sensibilització de la societat, pel que fa a les denominacions referents a les persones amb discapacitats, seguint les recomanacions que en aquest sentit formulen els experts i les mateixes associacions d'aquests col·lectius:

Les prestacions dels ajuts a la família, la gent gran i les **persones amb discapacitat** [...].
(Llei 6/2004, del 16 de juliol, de pressupostos de la Generalitat de Catalunya per al 2004.)

3.3. Concreció i adequació semàntiques

En la terminologia legística el que s'ha fet és una especialització de termes comuns de la llengua general per a uns conceptes determinats, únics i recurrents, com *ajuda* 'acció d'ajudar' i *ajut* 'auxili dinerari', o *terme* 'fi d'un període de temps fixat' i *termini* 'període de temps fixat per a una acció determinada'.

A més de fer-ho per les causes generals d'extinció de les obligacions, el contracte d'integració s'extingeix pel fet d'haver arribat al **terme** establert en el contracte.

Totes les normes de caràcter reglamentari que aquesta Llei estableix han d'ésser aprovades en el **termini** de divuit mesos.

En aquest sentit, les lleis han d'evitar els usos impropis de determinats termes, com *implementar*, un anglicisme adoptat només per a l'àmbit de la informàtica, 'convertir (una idea, un mètode, un esquema, un algorisme, etc.) en un objecte o en un procés informàtic en estat operatiu', emprat en el sentit d'aplicar, establir, implantar, posar en pràctica':

c) <i>La implementació</i> de mesures per a l'ús racional del vehicle privat.	c) L'aplicació de mesures per a l'ús racional del vehicle privat.
---	--

O l'ús impropï de *preveure* en el sentit d'establir, determinar'.

Per a l'aplicació dels plans directors de mobilitat aquesta Llei <i>preveu</i> els instruments de programació següents: a) El programa d'inversions. b) Els plans de serveis.	Per a l'aplicació dels plans directors de mobilitat aquesta Llei estableix els instruments de programació següents: a) El programa d'inversions. b) Els plans de serveis.
---	--

O l'ús impropï de *contemplar* en el sentit de 'determinar' o 'establir':

Cada consell social ha d'elaborar el seu reglament d'organització i de funcionament, el qual ha de <i>contemplar</i> la periodicitat de les reunions.	Cada consell social ha d'elaborar el seu reglament d'organització i de funcionament, el qual ha de determinar la periodicitat de les reunions.
---	---

Les lleis han d'evitar, així, l'ús impropï de termes com *ostentar* 'mostrar, esp. amb afectació' i *celebrar* 'acomplir segons un ritual, solemnement; fer una festa, un àpat, etc.', que es prefereixen a *tenir* o *establir*, per influència del llenguatge jurídic castellà i perquè poden semblar més solemnes:

El president o presidenta de la Generalitat <i>ostenta</i> la més alta representació de la Generalitat.	El president o presidenta de la Generalitat té la més alta representació de la Generalitat.
---	--

Les reunions del Consell de Direcció s'han de <i>celebrar</i> un cop la setmana.	Les reunions del Consell de Direcció s'han de tenir un cop la setmana.
--	---

Els termes han de ser precisos i adequats al concepte, sobretot en el cas dels d'àmbits especialitzats: *desfeta* 'derrota completa'; *deixalla*, generalment en plural, *deixalles* 'restes que ja no serveixen, deixes'; *cultiu* 'creixement d'una població de microorganismes en un medi artificial que n'afavoreix el desenvolupament'; *conreu* 'conjunt de treballs destinats a prendre cura de la terra i les plantes per fer-les fèrtils').

El riu ha deixat d'ésser un indret de pesca i d'abocament de residus i <i>desfetes</i> [...].	El riu ha deixat d'ésser un indret de pesca i d'abocament de residus i deixalles [...].
---	--

Granja marina: establiment d'aqüicultura on es desenvolupa el semicultiu o el **cultiu**, amb finalitats d'engreix, d'espècies animals o vegetals.

Zona de producció: l'àmbit territorial que, per les característiques del medi, per les varietats de la vinya i pels sistemes de **conreu**, produeix raïm [...].

Seguint el principi de l'especialització de termes per a designar conceptes freqüents i recurrents (descripció de funcions, tipificació d'infraccions, règim sancionador, etc.), hi ha d'haver una correspondència semàntica. Així, doncs, la llei *estableix sancions* (i no pas *preveu sancions*); les persones poden *cometre infraccions* (i no pas *fer infraccions*); les *funcions*, les *finalitats* i els *requisits* es *compleixen* (i no pas *s'exerceixen* o *es reuneixen*); les *competències*, els *drets* i els *càrrecs* *s'exerceixen* (i no pas *es compleixen*), etc.

La precisió en l'ús d'un terme determinat en les lleis i altres normes, com els reglaments, és, a més, essencial a l'hora d'interpretar-los i aplicar-los.

3.4. Termes d'àmbits especialitzats

A vegades les lleis estableixen en un dels primers articles les definicions dels termes emprats per als conceptes que regulen, seguint el model normatiu de les directives europees. Aquestes definicions poden referir-se a conceptes nous que introdueix la

lleï en un àmbit determinat o poden referir-se a conceptes ja coneguts però que no disposen, abans de la lleï, d'uns termes que el defineixin bé i de manera unívoca. Per coherència i per seguretat jurídica, cal que aquests termes fixats es facin servir de la mateixa manera al llarg de tot el text.

Als efectes d'aquesta Llei, s'entén per *viatge combinat* la combinació prèvia d'almenys dos dels elements següents, venuts o oferts a la venda per un preu global, sempre que la prestació ultrapassi les vint-i-quatre hores o inclogui una nit d'estada i sens perjudici que es puguin facturar per separat els diferents elements d'un mateix *viatge combinat*: [...].

Els textos legislatius generen sovint nova terminologia i la consoliden. Al llarg de la producció legislativa del Parlament hem hagut de revisar termes nous i hem fet aquesta revisió amb l'ajuda dels diccionaris especialitzats, amb consultes al Termcat, a diversos professionals, a l'Institut d'Estudis Catalans, als experts en les matèries de què tracten les lleï i a vegades als mateixos destinataris de la disposició legal, com en el cas de les lleï de creació de titulacions o de col·legis professionals. En el cas dels termes especialitzats, també tenim en compte el que fan altres llengües properes (francès, castellà, italià, portuguès, i també l'anglès) per conèixer els termes que utilitzen per al mateix concepte.

Pel que fa a la fixació de terminologia o a la creació de neologismes, ens hem trobat diversos casos:

a) Termes ja usats que es fan servir per a conceptes nous, per ampliació del camp semàntic. Aquest és el cas de l'adjectiu *pluriennal*, que tenia el sentit de 'perenne' i que es va introduir en les lleï de pressupostos, especialment, amb el sentit de 'que té lloc diversos anys' (per analogia amb els adjectius *biennal*, *triennal*, *quadriennal*, etc.), per a diferenciar-ho de *plurianual* 'que té lloc diverses vegades l'any'.

Els departaments han d'efectuar l'autorització de despeses per l'import dels compromisos **plurianuals** de despesa relatius al funcionament dels serveis el 2003.

En el marc del Pla de recerca de la Generalitat 2001-2004, i amb l'autorització prèvia del Govern, es poden efectuar despeses d'abast **pluriennal** per als programes de beques, ajuts i subvencions que s'hi incloguin.

O com l'adjectiu *lumínic -a*, relatiu a la *llum*, emprat per a qualificar un tipus de contaminació, la *contaminació lumínica*, per excés de llum artificial.

b) Termes arcaics o en desús per a conceptes nous, com ara *forest* 'terreny productiu no conreat, en general de propietat pública', que es va adoptar com a equivalent de l'espanyol *monte* (en la versió catalana de la Constitució espanyola, però, s'empra *espai forestal*).

La Reserva Nacional de Caça del Boumort és constituïda per un conjunt de **forests** de propietat de l'Estat, que són gestionades per la Generalitat [...].

c) Termes nous, com ara *descobert de comptes* 'saldo en contra dels comptes que duen els encarregats dels fons públics', equivalent de l'espanyol *alcançe*, de l'àmbit de les finances públiques, i la locució derivada *incórrer en un descobert de comptes*, com a equivalent de la forma espanyola *alcanzar*, tenint en compte que fa referència a un delicte. Al principi, es traduïa literalment per *abastament i abastar*, i també s'havia proposat un altre terme: *dèficit comptable*. Però en el text normatiu on apareixia aquest concepte va quedar fixat com a *descobert de comptes*:

a) Requerir la compareixença dels presumptes responsables del **descobert de comptes**, tant directes com subsidiaris, i prendre'ls declaració. (Normes de règim interior de la Sindicatura de Comptes, del 19 de març de 1986.)

Pel que fa a la creació de mots derivats, ens hem trobat diversos casos.

En el Projecte de llei de protecció dels animals, que conté també definicions de conceptes coneguts i de conceptes nous, apareixia, en les definicions, un terme nou, *animal periurbà*, referit a l'animal salvatge que comparteix territori amb els humans, però tal com estava format el terme, amb el prefix *peri-*, podia fer pensar que es referia als porcs senglars, per exemple, que s'acosten a la zona urbana però no hi viuen, que són a la perifèria, com si diguéssim, del nucli urbà, i en realitat es referia als animals com el *gavià*, l'*estornell* i el *colom roquer*, o sigui, animals salvatges que també poden viure a la mateixa zona urbana. Al final, després de diverses consultes, el terme triat i pactat va ser un terme descriptiu, *animal salvatge urbà*:

Animal salvatge urbà: és l'animal salvatge que viu compartint territori geogràfic amb les persones, referit al nucli urbà de ciutats i pobles, i que pertany a les espècies següents: colom roquer (*Columba livia*), gavià argentat (*Larus calchinnans*), estornell (*Sturnus unicolor* i *S. vulgaris*), espècies de fauna exòtica i altres que s'han de determinar per via reglamentària.

Fa poc ens hem trobat també amb el terme *família homoparental*, referit a les famílies amb els pares homosexuals. Fins i tot alguns polítics ja parlen de *homoparentalitat*. El prefix *homo-* ara per ara només significa 'igual', 'mateix' (*homofonia*, *homogeneïtat*, etc.), i no és pas un abreujament de *homosexual*. Tot i que ja hi ha *homofòbia*, que sembla que entrarà en la propera edició del diccionari de l'Institut. I per a alguns col·lectius el mot *homo* té el significat d'homosexual'. Si hem de fer servir un terme descriptiu, com ara *famílies de pares o mares homosexuals*, també té els seus inconvenients. Per tant, potser s'hauria d'acceptar *homo* com a mot que significa 'homosexual' i com a forma prefixal amb el mateix significat.

d) Manlleus. Sovint ens trobem, pel que fa als termes especialitzats, sobretot d'àmbits científics, que els redactors dels projectes o de les proposicions de llei fan servir preferentment mots manllevats a altres llengües, especialment l'espanyol i l'anglès, en alguns casos adaptats i en altres sense adaptar, és a dir, els estrangerismes directament, més que no pas mots catalans genuïns.

<p>El Col·legi Professional de Disseny Gràfic de Catalunya agrupa les persones que es dediquen a l'activitat professional del disseny gràfic [...] en el camp del disseny publicitari i en els camps de la senyalització i <i>packaging</i>.</p>	<p>El Col·legi Professional de Disseny Gràfic de Catalunya agrupa les persones que es dediquen a l'activitat professional del disseny gràfic [...] en el camp del disseny publicitari i en els camps de la senyalització i l'embalatge.</p>
--	--

Com és el cas també de l'ús del terme *privacitat*, manlleu adaptat de l'anglès *privacy*, un neologisme que fa referència al dret a la protecció de la intimitat. El Termcat va aprovar, per a aquest concepte, el terme *privadesa* 'condició de les informacions que fan referència o pertanyen a una persona física o jurídica, segons la qual no poden fer-se públiques sense el consentiment de l'afectat'. En la Llei 5/2002, del 19 d'abril, de l'Agència Catalana de Protecció de Dades, es va recórrer al terme «protecció de dades de caràcter personal»:

<p>Corresponen a l'Agència Catalana de Protecció de Dades les funcions següents:</p> <p>a) Vetllar pel compliment de la legislació vigent sobre <i>privacitat</i></p>	<p>Corresponen a l'Agència Catalana de Protecció de Dades les funcions següents:</p> <p>a) Vetllar pel compliment de la legislació vigent sobre protecció de dades de caràcter personal.</p>
---	---

Quan les iniciatives legislatives fan referència a qüestions molt específiques i que ja han estat regulades en l'àmbit estatal o europeu, els termes especialitzats que fan servir acostumen a ser els més propers als emprats per aquests altres textos normatius estatals i europeus. Hem de tenir en compte, en aquest cas, que és convenient que els termes especialitzats siguin formats de manera paral·lela als termes que fan servir altres llengües properes en els mateixos àmbits especialitzats. Per exemple, la Llei reguladora dels residus, del 1993, adoptava la terminologia i les definicions de les directives de la Comunitat Europea relatives a aquesta matèria, i establia, en l'article 3, unes definicions. Doncs, bé, aquests termes que es van fixar són els que s'han fet servir després en tot el seguit de reglaments i lleis posteriors, i també en l'àmbit corresponent.

En l'especialització de termes cal procurar evitar els calcs del castellà o d'altres llengües, que és l'escull principal amb què topem a l'hora d'adequar un projecte de llei a l'estil propi del Parlament de Catalunya. Hem de reconèixer, però, que no sempre aconseguim que la terminologia de les lleis segueixi els patrons de concisió, precisió, claredat i genuïtat que serien desitjables. Hi ha tot d'obstacles que ho impedeixen, com ara les presses a l'hora de fer les propostes d'adequació dels projectes a l'estil legislatiu del Parlament i el sacrifici al consens i al pacte polític, entre altres factors.

4. Epíleg

Les lleis de Catalunya, encara que només sigui per a donar exemple, haurien de parlar «clar i català», i per a aconseguir-ho la tria de les paraules i l'adequació semàntica són, com hem vist, molt importants.

Em sembla que tots convindrem, doncs, que quan les paraules són llei han de ser paraules justes, encara que aquesta és una responsabilitat dels legisladors i no pas

dels assessors lingüístics. Sí que és una responsabilitat nostra, però, proposar i recomanar que les paraules escollides siguin almenys les paraules més adequades o pertinents, des d'un punt de vista lingüístic, per a aconseguir els objectius de les lleis que elaboren els representants del poble.

Per acabar, us explicaré una anècdota que pot il·lustrar-ho.

Ja fa uns quants anys, un article d'un projecte de llei que regulava les taxes del Govern disposava el pagament d'un recàrrec per a caçar animals d'espècies protegides, i al costat del *pioc salvatge* apareixia el nom d'un animal desconegut per a nosaltres, l'*ornit*:

Quan l'exercici de la caça es vol fer extensiu a la caça major, a les perdus d'esquivament, a la tirada d'ànecs i a la caça de l'*ornit* i del *pioc salvatge*, els titulars de les llicències de la tarifa primera han d'anar proveïts, a més, d'un segell de recàrrec de l'import següent [...].

Com que no sabíem a quina mena de bèstia es podia referir el projecte (de fet, «ornit» com a nom d'animal concret no apareixia enlloc, a cap diccionari, tot s'ha de dir), vam consultar diversos textos, i vam descobrir que en la llei espanyola de taxes el nostre *ornit* corresponia fil per randa a l'*urogallo*, o sigui, el *gall fer*. En fer la consulta al *Diccionari castellà-català i català-castellà* d'Albertí, vam veure que, efectivament, on deia *urogallo* al costat hi deia «Ornit. Gall fer»:

Urogallo *m.* Ornit. Gall fer, gall de bosc, gall salvatge, indiot salvatge, gall dindi (*Tetrao urogallus*).

Vam deduir que el que era l'abreviatura indicativa de l'especialitat del terme, *ornitologia*, s'havia pres per la forma preferent equivalent de *urogallo*.

Naturalment aquesta anècdota sucosa va córrer, i per postres, al cap dels anys, va tornar com un bumerang al mateix Parlament, quan un diputat, en el seu discurs al Ple durant el debat relatiu a la llei de protecció dels animals, va explicar el cas del famós *ornit*, però capgirant la història, perquè va atribuir l'error als «traductors» (*sic*) del Parlament, quan en realitat havíem sigut els correctors del Parlament, per a ser més precisos, els que ho havíem detectat just a temps; si no, potser ara, del *gall fer*, tothom, o, si més no, les lleis i els reglaments, en dirien *ornit*.

5. Bibliografia

- BUSSE, Dietrich. «La comprensibilitat de les lleis: un problema jurídic des del punt de vista lingüístic». *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 22 (desembre 1994), p. 7-24.
- CABRÉ, M. T.; DOMÈNECH, M. [ed.]. *Terminologia i serveis lingüístics: I Jornada de Terminologia i Serveis Lingüístics (18 de maig de 2001)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 2002.
- COMITÈ ASSESSOR PER A L'ESTUDI DE L'ORGANITZACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ. *Norma: Elaboració de les normes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Governació, 1992.
- Eleaniztasuna eta teknika legegilea = Plurilingüismo y técnica legislativa: Simposio celebrado en la Universidad de Deusto el 14 y 15 de noviembre de 2000*. Vitòria: Eusko Legelbitzarra = Parlamento Vasco, 2001.
- GALIANA SAURA, Ángeles. «La incidència de la tècnica legislativa en el llenguatge jurídic». *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona], núm. 31 (setembre 1999), p. 11-34.
- GÉMAR, Jean-Claude [dir.]. *Langage du droit et traduction: Essais de jurilinguistique / The language of the law and translation: Essays on Jurilinguistics*. Mont-real: Éditeur Officiel du Québec, 1982.
- GRUP D'ESTUDIS DE TÈCNICA LEGISLATIVA (GRETEL). *La forma de les lleis: Deu estudis de tècnica legislativa*. Barcelona: Bosch, 1986.
- *La redacció de les lleis*. Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1995.
- MINISTERI DE L'INTERIOR DE LA REPÚBLICA FEDERAL D'ALEMANYA. *Manual d'adequació jurídic-formal: Llibre d'estil per a l'elaboració de disposicions jurídiques*. Barcelona: Atelier, 2002. [Edició a cura de GRETEL]
- MORAND, Charles-Albert [dir.]. *Légistique formelle et matérielle / Formal and material legistic*. Ais de Provença: Presses Universitaires d'Aix-Marseille, 1999.
- SPARER, Michel; SCHWAB, Wallace. *Rédaction des lois: Rendez-vous du droit et de la culture*. Éditeur Officiel du Québec, 1980.
- TERMCAT. CONSELL SUPERVISOR. *Manlleus i calcs lingüístics en els treballs de terminologia catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 1990.
- VIVER I PI-SUNYER, Carles. «Tècnica legislativa: estat de la qüestió i balanç (provisional) d'una dècada». *Autonomies* [Barcelona], núm. 21 (desembre 1996), p. 15-30.
- WYDICK, Richard C. *Plain English for lawyers*. Durham: Carolina Academic Press, 1998.